

СКРИЖАЛІ ІСТОРІЇ ХАРКОВА

СКРИЖАЛІ ІСТОРІЇ ХАРКОВА

ТОМ II

С45 **Скрижалі історії Харкова. Т. 2** / [уклад.: Г. А. Бондаренко, О. І. Вовк, А. А. Козіна та ін.]. — Харків: «Раритети України», 2020. — 372 с.: іл.

Другий том науково-довідкового видання «Скрижалі історії Харкова» присвячений пам'ятникам і меморіальним дошкам Харкова, встановленим в пам'ять жертв Другої світової війни, а також тим, кого прийнято називати «людьми в погонах» (воїнам-інтернаціоналістам, співробітникам правоохоронних органів, СБУ, прикордонникам, пожежникам, воїнам АТО-ООС та іншим). Видання розраховане на істориків, краєзнавців, всіх тих, хто цікавиться минулим столиці Слобожанщини.

Второй том научно-справочного издания «Скрижали истории Харькова» посвящен памятникам и мемориальным доскам Харькова, установленным в память жертв Второй мировой войны, а также тем, кого принято называть «людьми в погонах» (воинам-интернационалистам, сотрудникам правоохранительных органов, СБУ, пограничникам, пожарным, воинам АТО-ООС и другим). Издание рассчитано на историков, краеведов, всех тех, кто интересуется прошлым столицы Слобожанщины.

The second volume of the scientific and reference book «Tablets of the History of Kharkov» is dedicated to the monuments and memorial plaques of Kharkiv, installed in memory of the victims of World War II, as well as to those who are commonly called «people in uniform» (internationalist soldiers, law enforcement officers, Security Service of Ukraine (SBU), border guards, firemen, soldiers of the Anti-Terrorist Operation and Joint Forces Operation and others). The edition is intended for historians, ethnographers, all those who are interested in the past of the capital of Slobozhanshchyna.

Редакційна рада: Г. А. Кернес (голова), В. І. Голік (заступник голови), В. М. Бабаєв, В. С. Бакіров, С. М. Євель, В. І. Ковтун, В. М. Остапчук, М. Д. Пилипчук, В. В. Попов, С. І. Посохов, І. О. Терехов, О. М. Харченко.

Редакційна колегія: С. М. Куделко (голова), Н. Д. Полянська, О. М. Рідний, Р. І. Танько, А. П. Хіневич, О. В. Хорошковатий, С. Г. Чечельницький.

Укладачі: Г. А. Бондаренко, О. І. Вовк, А. А. Козіна, В. Г. Коршунов, С. С. Кушнар'єв, М. О. Олефір, М. Ф. Пичугін, М. В. Проценко, В. О. Росоха, В. І. Солдатенко, О. М. Янкул.

Рецензент:

В. А. Цигульов — директор Харківського історичного музею імені М. Ф. Сумцова, заслужений працівник культури України.

Від укладачів	11
---------------------	----

Розділ I

Меморіали, меморіальні комплекси

Воїнам АТО-ООС	14
Дробицький Яр	22
Пам'яті воїнів-інтернаціоналістів	28

Розділ II

Пам'ятники і пам'ятні знаки

19-и червоноармійцям	84
23-м генералам Червоної Армії	84
200-м червоноармійцям	86
Алея Слави в парку Машинобудівників	104
Випускнику університету МВС	109
Військовополоненим і підпільникам «Шталагу №363»	110
Воїнам-афганцям в парку Машинобудівників	113
Воїнам-залізничникам колони №10 особливого резерву НКШС	114
Воїнам-інтернаціоналістам в парку «Перемоги»	116
В'язням концтабору »Холодна гора»	117
Гагаріну Юрію Олексійовичу	118
Гвардійцям-танкістам	119
Героям Чорнобиля — «Крик»	122
Дідику Данилу Андрійовичу, Мельничуку Миколі Олеговичу, Рибальченку Вадиму Миколайовичу, Толмачову Ігорю Олександровичу	123
Дітям притулку в Сокольниках	124
Жертвам нацистських переслідувань	125
Жертвам Чорнобильської катастрофи	125
Загиблим в гетто, праведникам світу і нащадкам	126
Залізничникам у формі паровоза ФД20-2238	128
Захисникам Вітчизни — від співробітників ХФТІ	129
Колодію Сергію Володимировичу і Лавренку Олександр Миколайовичу	131
Мешканцям Московського району	133
Пожежним	134
Працівникам МВС	138
Потерпілим від Чорнобильського лиха	138
Робітникам вагоноремонтного заводу	143
Робітникам електроапаратного заводу	145
Робітникам жиркомбінату	147
Робітникам заводу агрегатних станків	147
Робітникам заводу «Електромашина»	147
Робітникам заводу підйомно-транспортного устаткування	152
Робітникам заводу «Світло шахтаря»	153

Робітникам заводу «Харпластмас»	154
Робітникам канатного заводу	155
Робітникам ТЕЦ-3	157
Робітникам тракторного заводу	157
Робітникам хутряної фабрики	164
Розстріляним хворим	164
Співробітникам карно-виконавчої системи	166
Співробітникам органів державної безпеки	167
Учителям і учням залізничної школи №9	168
Червоноармійцям і воїнам чехословацького батальйону	169
Чорнобильцям — захисникам Вітчизни	171
Чорнобильцям від вдячних коінтернівців	192
Штефану Івану Дмитровичу	193

Розділ III

Колективні меморіальні дошки

82-му батальйону залізничних військ	196
214-му шляхо-будівельному батальйону	198
Александрову Борису Борисовичу, Гіренку Олександрю Юрійовичу, Рибалку Олександрю Дмитровичу	200
Алтуніну Миколі Федоровичу, Гусеву Геннадію Віталійовичу, Гаврюшу Н.М. Єрьоменку Миколі Олександровичу, Машкову Геннадію Євгеновичу, Месьянінову Валерію Анатолійовичу, Новикову Сергію Івановичу, Хлебнікову Ігорю Миколайовичу	201
Бабічу Олександрю Вікторовичу, Волошку Сергію Миколайовичу, Перепичаю Олександрю Михайловичу	202
Військовій інженерній радіотехнічній академії ППО імені Маршала Радянського Союзу Л.О. Говорова	203
Власову Віталію Станіславовичу, Шевченку Володимирю Олексійовичу	206
Горкавенку Владиславу Віталійовичу, Ковальову Сергію Григоровичу	208
Доблесним оборонцям і визволителям рідної землі	209
Загиблим 11 єврейським сім'ям	209
Загиблим 400 євреям	210
Залопанській пожежній частині	211
Золочевському Олексію Володимировичу, Макарову Валерію Миколайовичу	214
Іванову Юрію Івановичу, Ханафєєву Олександрю Олександровичу	215
Літкевичу Олегу Анатолійовичу, Орлову Сергію Івановичу, Сіталу Володимирю Миколайовичу	216
Машкову Геннадію Євгеновичу, Месьянінову Валерію Анатолійовичу, Радченку Валерію Семеновичу, Хлебнікову Ігорю Миколайовичу	217
Мельникову Василю Олександровичу, Дідику Данилу Андрійовичу	219
Новохацькому Віталію Миколайовичу, Позняку Сергію Васильовичу, Ткаченку Михайлу Віталійовичу	221
Письменникам-воїнам	222
Попову Георгію Іларіоновичу, Савенкову Володимирю Івановичу	226
Працівникам Дослідного заводу НТУ «ХП»	228
Працівникам «Турбоатому»	232
Працівникам Харківського тракторного заводу	234
Розстріляним нацистами 86 харків'янам	240
Смірнову Віталію Юрійовичу, Черевіку Валерію Федоровичу	241
Співробітникам Інституту рослинництва імені В.Я. Юр'єва	243
Страченим нацистами 2000 харків'янам	244
Судовому процесу над військовими злочинцями	244

Угарову Олександрю Івановичу, Ярошу Андрію Івановичу	245
Харківському вищому військовому інженерному командному училищу імені Маршала Радянського Союзу М. І. Крилова	246
Чехословацькому окремому батальйону	249
Школі червоних старшин	251

Розділ IV

Індивідуальні меморіальні дошки

Алієву Терхан Мускум-огли	254
Алтуніну Миколі Федоровичу	255
Безкровному Юрію Сергійовичу	256
Березюку Володимирі Володимировичу	256
Бикову Олексію Володимировичу	257
Блінову Владиславу Євгеновичу	258
Бобро Віктору Миколайовичу	259
Бондару Олексію Олександровичу	259
Васютіну Володимирі Володимировичу	260
Волощуку Леоніду Івановичу	262
Гальцеву Сергію Васильовичу	263
Гацеву Олександрю Васильовичу	264
Гібадулову Миколі Григоровичу	264
Гіренку Олександрю Юрійовичу	265
Григор'єву Фомі Никифоровичу	266
Григорову Сергію Павловичу	267
Грушку Сергію Вікторовичу	267
Гусакову Вадиму Васильовичу	268
Гусеву Геннадію Віталійовичу	268
Дагаєву Юрію Олександровичу	269
Дерев'янку Сергію Павловичу	270
Довнару Євгену Чеславовичу	271
Естровичу Віктору Абрамовичу	272
Єрьоменку Миколі Олександровичу	273
Застелі Олександрю Вікторовичу	273
Затилюку Олексію Олександровичу	274
Землянському Ігорю Павловичу	275
Ігнатію Валерію Федоровичу	276
Ізраїліту Володимирі Григоровичу	277
Кабаченку Валерію Олександровичу	278
Каменєву Володимирі Семеновичу	278
Кобіну Валентину Михайловичу	279
Козеросу Валерію Володиіровичу	280
Костенку Олегу Віталійовичу	280
Котляру Євгену Миколайовичу	281
Кочковому Віктору Івановичу	282
Криуленку Олександрю Юрійовичу	283
Кузнецову Валерію Євгеновичу	283
Кульчицькому Миколі Валентиновичу	284
Кутинцеву Миколі Михайловичу	285
Куценку Юрію Григоровичу	286
Лавріненку Петру Григоровичу	287
Литвиненку Юрію Юрійовичу	287
Лобову Сергію Миколайовичу	288

Лукашуку Анатолію Євстафійовичу	289
Малікову Валерію Васильовичу	290
Мареничу Олександрю Анатолійовичу	291
Марченку Володимирю Дмитровичу	291
Маслію Олександрю Дмитровичу	292
Маслюженку Валерію Володимировичу	293
Медвідю Миколі Григоровичу	293
Морозову Олександрю Олександровичу	294
Месьянінову Валерію Анатолійовичу	296
Мініну Сергію Васильовичу	297
Мітрохину Дмитру Олександровичу	298
Момоту Ігорю Федоровичу	298
Музиці Віталію Миколайовичу	300
Мусі Сергію Володимировичу	301
Навальному Ігорю Борисовичу	301
Неварі Івану Миколайовичу	302
Нефьодову Анатолію Івановичу	303
Нещасному Валерію Миколайовичу	303
Піддубному Володимирю Олексійовичу	304
Платонову Віталію Борисовичу	305
Плоходьку Руслану Володимировичу	305
Покусу Івану Івановичу	306
Пономарьову Анатолію Олександровичу	307
Попелю Андрію В'ячеславовичу	308
Пуртову Федору Петровичу	308
Резніченку Ігорю Миколайовичу	309
Решетнику Сергію Олександровичу	310
Ріці Анатолію Нестеровичу	311
Рудику Григорію Опанасовичу	312
Савченку Олександрю Дмитровиичу	312
Севрюкову Сергію Дмитровичу	313
Серьогіну Віктору Васильовичу	314
Сілку Артуру Олеговичу	315
Скоробогатьку Олександрю Вікторовичу	316
Слаквіну Володимирю Івановичу	316
Смислову Анатолію Михайловичу	317
Степаненку Андрію Сергійовичу	318
Сулімі Олександрю Володимировичу	318
Сумцову Олександрю Савичу	319
Супоніну В'ячеславу Антоновичу	320
Толмачьову Ігорю Олександровичу	321
Толубку Володимирю Федоровичу	322
Торбукову Сергію Миколайовичу	323
Узуньяну Юрію Оганесовичу	324
Усенку Володимирю Всеволодовичу	325
Фоміній Майї Григорівні	326
Фучіку Юліусу	327
Цесаренку Івану Григоровичу	328
Чернецькому Леоніду Дмитровичу	329
Чмужу Вадиму Сергійовичу	331
Шабельнікову Олександрю Сергійовичу	331
Шрамку Юрію Меркурійовичу	332
Шутці Віктору Євгеновичу	333
Юрченку Юрію Васильовичу	334
Ярошу Отакару	334

Додатки

Рішення виконавчого комітету Харківської міської ради Харківської області №45 від 17.01.2018 р. «Про встановлення меморіальних дощок»	338
Географічна прив'язка об'єктів, описаних у 2 томі науково-довідкового видання	341
Іменний покажчик	347
Список скорочень	365
«Скрижалі історії Харкова». Том III: Харків науковий. Анотація третього тому	370

Від укладачів

Другий том видання «Скрижалі історії Харкова» присвячений визволителям, жертвам німецького націонал-соціалістичного тоталітарного режиму, а також тим, кого ми звикли називати «людьми в погонах»: воїнам-інтернаціоналістам, працівникам органів МВС і СБУ, прикордонникам, пожежним, ліквідаторам наслідків Чорнобильської катастрофи, бійцям АТО-ООС.

Книга включає в себе опис меморіалів, пам'ятників, індивідуальних та колективних меморіальних дощок. Принцип подання матеріалу лишився таким самим, як і в першому томі. Укладачі намагалися уникнути аксіологічного підходу, зосереджуючи увагу на описі подвигу або основних заслуг увічнених осіб. Практично всі довідки супроводжує ілюстративний ряд.

Видання має науково-довідковий апарат, який містить географічну прив'язку, список скорочень, іменний покажчик та додатки. На всіх знаках комеморації укладачі зберігали стилістику та граматику текстів.

Колектив укладачів дякує особам і закладам, які допомагали в підготовці тому:

Науково-методичному Центру охорони культурної спадщини Департаменту культури і туризму ХОДА, міській комісії з питань топоніміки та охорони історико-культурного середовища, відділу «Україніка імені Т. Г. Шевченка» ХДНБ імені В. Г. Короленка, Харківському історичному музею імені М. Ф. Сумцова, Національному меморіальному комплексу «Висота Маршала І. С. Конєва», Центру краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька та Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, військоматам, радам ветеранів міста та окремих закладів, зокрема, Музею історії НТУ «ХПІ» та Музею Національного аерокосмічного університету імені М. Є. Жуковського «ХАІ».

Також висловлюємо щирі подяку рецензенту та всім тим історикам і краєзнавцям, які своїми порадами та інформацією допомагали в створенні цієї книги. Особливо варто сказати про плідну співпрацю колективу укладачів з громадською організацією Харківський клуб «Генерал», без всебічної підтримки якої дане видання не могло б існувати.